

«Ανοιχτές τάξεις – Τι παίζει εδώ;»

Εισηγήτριες: **Μαρία Βολάκη,**
Έρρικα Τζώρτζη,
Κατερίνα Χόνδρου

4^{ος} Δημοτικός Παιδικός Σταθμός Βύρωνα

Ήταν ένα χειμωνιάτικο πρωινό, όταν ακούσαμε για μια ακόμη φορά την πιο μισητή ερώτηση της χρονιάς: «Κυρία, πότε θα βγούμε στην αυλή;»

«Μα πώς είναι δυνατόν;» αναρωτηθήκαμε. «Γιατί συμβαίνει αυτό, άραγε; Γιατί τα παιδιά επιθυμούν να βρίσκονται στο χώρο της αυλής και όχι στην τάξη; Τι είναι αυτό που συμβαίνει στην αυλή και δεν συμβαίνει στην τάξη; Ποια ανάγκη ικανοποιείται στην αυλή και δεν ικανοποιείται στην τάξη;»

Όταν λοιπόν ρωτήσαμε πήραμε την απάντηση: «Στην αυλή είμαστε ελεύθεροι...»

Άρα λοιπόν δεν ικανοποιείται η ανάγκη για ελευθερία.

Ελευθερία να κάνουν τι ;

Ελευθερία να επιλέγουν να παίζουν.

Ελευθερία να επιλέγουν να μην παίζουν.

Ελευθερία να μπορούν να γελάσουν.

Ελευθερία να επιλέγουν να μη γελάσουν.

Ελευθερία να μπορούν να μιλήσουν.

Ελευθερία να επιλέγουν να μη μιλήσουν.

Ελευθερία λοιπόν να αποφασίζουν εκείνα...

Τώρα το ερώτημα γύρισε προς τον εαυτό μας:

«Θέλουμε εμείς, οι παιδαγωγοί, ν' αφήσουμε τα παιδιά να επιλέγουν; Πιστεύουμε ότι τα παιδιά μπορούν μόνα τους να μας δείξουν τις ανάγκες τους και τα θέλω τους; Εμείς οι παιδαγωγοί θέλουμε πραγματικά παιδιά που, αντί να πειθαρχούν, να εξερευνούν, να αμφισβητούν, να ονειρεύονται, να βρίσκουν δρόμους ανεξερεύνητους, πρωτότυπους, να προσπαθούν και άλλοτε να πετυχαίνουν και άλλοτε όχι;»

Και εμείς; Οι Παιδαγωγοί; Ποιος θα είναι ο δικός μας ρόλος; Εμείς που έχουμε συνηθίσει να ηγούμαστε, να αποφασίζουμε για όλα; Να νομίζουμε πως ξέρουμε από πριν τι χρειάζονται τόσα διαφορετικά παιδιά-άνθρωποι, χωρίς καν να τα ρωτήσουμε.

Και κάθε χρόνο να εφαρμόζουμε τις ίδιες σχεδόν δράσεις σε διαφορετικούς ανθρώπους και από την άλλη, είμαστε σε ένα διαρκή αγώνα να προλάβουμε να τους

μάθουμε για τον τρύγο και για το ψωμί και για την ελιά και για την αποταμίευση και για τα παιδιά του κόσμου και ένα σωρό άλλα πράγματα που επαναλαμβάνουμε με ημερολογιακή ακρίβεια. Και όταν ο ίδιος ο χρόνος μας πιέζει, όπως φέτος που η γιορτή της 25^{ης} Μαρτίου έπεσε τόσο κοντά με τις Απόκριες, λίγο έλειψε στα Αποκριάτικα πάρτυ των σχολείων να ακούγαμε μουσική το Θούριο του Ρήγα και τα παιδιά να ερχόντουσαν ντυμένα τσολιαδάκια.

Έπρεπε λοιπόν, αν θέλαμε να έχουμε παιδιά δημιουργικά, περίεργα, ευτυχισμένα, να αφήσουμε το θρόνο μας πίσω και να κατεβούμε να πιάσουμε το χέρι του παιδιού, να ξεκινήσουμε το ταξίδι της ζωής του λίγο πιο σιωπηλοί και με περισσότερο σεβασμό.

Τότε, γνωρίζοντας κάποιοι από τους παιδαγωγούς το σύστημα των ανοιχτών τάξεων, την πιο παιδοκεντρική δηλαδή μορφή αγωγής που προτείνεται σήμερα, η οποία επιτρέπει να λειτουργεί το σχολείο χωρίς να υπάρχει ηλικιακός διαχωρισμός και τα παιδιά να κινούνται ελεύθερα στο χώρο, επιλέγοντας με τι και πώς θέλουν να ασχοληθούν, το πρότειναν στην υπόλοιπη παιδαγωγική ομάδα και συμφωνήσαμε, πειραματικά, να εφαρμόζουμε το σύστημα αυτό κάθε Παρασκευή.

Οι διαφορετικοί χαρακτήρες, οι διαφορετικές απόψεις και φιλοσοφίες των παιδαγωγών έφεραν, όπως ήταν αναμενόμενο, ιδιαίτερες ζυμώσεις, ενστάσεις και προβληματισμούς μεταξύ της παιδαγωγικής ομάδας:

- Μα πώς είναι δυνατόν να μάθουν κάτι παίζοντας ελεύθερα και πώς αυτό αποδεικνύεται;
- Όταν τα παιδιά παίζουν ελεύθερα υπάρχει μεγάλη αναστάτωση και μεταφέρουν τα υλικά και τα παιχνίδια των γωνιών παντού...
- Μα και εμείς τους μαθαίνουμε χρησιμοποιώντας παιγνιώδη τρόπο.

Τι θ' αλλάξει;

Στην απόφασή μας για το εγχείρημα των ανοιχτών τάξεων μας οδήγησε και η ιδιαιτερότητα του χώρου. Ο Παιδικός Σταθμός, στον οποίο υπηρετούμε, αποτελείται από δύο τάξεις δυσανάλογες σε μέγεθος, μία μικρή και μία μεγάλη που φιλοξενούν 26 και 25 παιδιά αντίστοιχα. Έτσι, θεωρήσαμε έξυπνο το εγχείρημα αυτό, γιατί θα ήταν διαθέσιμος στα παιδιά ο μέγιστος δυνατός χώρος και αντίστοιχα διαθέσιμοι όλοι οι παιδαγωγοί.

Η απόφασή μας, να ανοίξουμε τις τάξεις κάθε Παρασκευή, συνέπεσε χρονικά με τη 2η Ενημερωτική Συγκέντρωση Γονέων. Αδράξαμε, λοιπόν, την ευκαιρία και αποφασίσαμε να μιλήσουμε και στους γονείς για το πείραμα των ανοιχτών τάξεων. Τους μιλήσαμε για τη μοναδικότητά του και τις ευκαιρίες που δίνει στο παιδί, τους μιλήσαμε για τη σύγχρονη παιδοκεντρική αντίληψη. Τα παιδιά, τους είπαμε, δεν είναι δοχεία να τα γεμίσεις γνώσεις αλλά σπίθα ν' ανάψεις, όπως είπε και ο Πλούταρχος. Τα παιδιά θα μας δείξουν τον τρόπο που μαθαίνουν και τι ακριβώς χρειάζονται να μάθουν.

Σίγουρα θέλαμε τους γονείς μαζί μας σε αυτή την προσπάθεια. Αρωγούς. Η ιδέα τους ενθουσίασε και ανυπομονούσαν να ξεκινήσει. Και για εμάς ήταν σημαντικό να οδηγήσουμε τους γονείς σε μια τέτοια λογική και συγχρόνως να αποτελεί δέσμευση για εμάς.

Μεθοδολογία

Η μέθοδος που ακολουθήσαμε προκειμένου να παρατηρήσουμε τα παιδιά και να απαντήσουμε στους προβληματισμούς μας ήταν η έρευνα - δράση και για τη συλλογή των στοιχείων πραγματοποιήσαμε συστηματική παρατήρηση στο φυσικό χώρο των παιδιών, τον Παιδικό Σταθμό. Τα μέσα καταγραφής ήταν η τήρηση ημερολογίου, η φωτογράφιση και η βιντεοσκόπηση.

Έτσι, λοιπόν, ήρθε η παραμονή της πρώτης Παρασκευής των ανοιχτών τάξεων. Αποφασίσαμε να εμπλουτίσουμε με νέα ερεθίσματα το υπάρχον περιβάλλον. Άλλωστε γνωρίζαμε καλά ότι, εμπλουτίζοντας το περιβάλλον με ποικίλα ερεθίσματα, είναι σαν να έχεις στη διάθεσή σου ένα επιπλέον παιδαγωγό. Επιλέξαμε να στήσουμε γωνιές και εργαστήρια που θα ανταποκρίνονταν στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά των παιδιών και, ανάλογα με τη χρήση τους, θα επιλέγαμε αν θα παρέμεναν, θα εμπλουτιζόταν ή θα καταργούνταν.

Επιλέξαμε, πέρα από τις ήδη υπάρχουσες γωνιές, να στήσουμε μια γωνιά νερού με άφθονα υλικά: λεκάνες, σουρωτήρια, ποτήρια, φελλούς, καπάκια κ.ά. Ένα εργαστήριο μαγειρικής αξιοποιώντας τη φοιτήτρια Διαιτολογίας του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου, όπου τα παιδιά θα είχαν τη δυνατότητα να φτιάξουν τις δικές τους υγιεινές τροφές. Και μια γωνιά όπου είχαμε βάλει μαγνήτες σε διάφορα μεγέθη και υλικά που μαγνητίζονται και άλλα όχι.

Είχαμε ενημερώσει από πριν τα παιδιά ότι θ' άνοιγαν οι τάξεις μετά το πρωινό και θα ήταν ελεύθερα να πήγαιναν όπου εκείνα επιθυμούσαν. Ο ενθουσιασμός τους ήταν μεγάλος. Όλη την εβδομάδα μας ρώταγαν: «Σήμερα είναι η Παρασκευή που θα ανοίξουν οι τάξεις;»

Όταν, λοιπόν, άνοιξαν οι τάξεις, τα παιδιά μοιράστηκαν στο χώρο. Μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ότι, όταν έφτασε μια ομάδα παιδιών στη γωνιά νερού, στην αρχή δεν ακουμπούσε κανένα υλικό. Ήταν σαν είχαν μπροστά τους "απαγορευμένα υλικά". Με παρότρυνση δική μας το παιχνίδι ξεκίνησε.

Και εκεί επιβεβαιώθηκε η λάθος εκτίμηση που έχουμε για το τι πρέπει να μάθουν τα παιδιά. Επιθυμούσαμε τα παιδιά να μάθουν το βουλιάζω - επιπλέω, ενώ στην πραγματικότητα δεν έγινε αυτό. Παρατηρούσαμε ότι τα παιδιά αναζητούσαν τρόπους

να μεταφέρουν το νερό. Εκεί διαπιστώσαμε ότι έψαχναν το κατάλληλο μέσο μετάγγισης.

Χαρακτηριστικά, ένα παιδί είχε επιλέξει ένα σουρωτήρι για να μεταφέρει το νερό. Εμείς προσπαθούσαμε να συγκρατήσουμε τον εαυτό μας και να μην του προσφέρουμε τη λύση έτοιμη. Η άκαρπη μεταφορά διαρκούσε ώρα. Πάνω που είχαμε απογοητευτεί ότι ίσως δεν συνειδητοποιούσε γιατί δεν μεταφέρεται το νερό, σταματάει, κοιτάει το σουρωτήρι και το αφήνει και κατευθύνεται στο κουκλόσπιτο όπου επιλέγει ένα κανονικό κουτάλι και πετυχαίνει το στόχο του!

Από αυτό, το φαινομενικά απλό, παράδειγμα, συνειδητοποιούμε ότι το παιδί αυτό, συνειδητοποιώντας μόνο του ότι το νερό είναι υγρό και περνάει από τις τρύπες, δομεί τη γνώση, την έχει κατακτήσει το ίδιο, λύνοντας το πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί. Όλες αυτές οι νοητικές αλλαγές δεν θα είχαν συμβεί αν απλά του λέγαμε εμείς: «Πάρε κάτι άλλο για να μεταφέρεις το νερό».

Γιατί, όπως είπε και ο Λεό Μπουσκάλια, οι άνθρωποι μαθαίνουν από μόνοι τους και όχι επειδή τους διδάσκει ένας δάσκαλος. «Σκέφτομαι μόνος μου» λοιπόν σημαίνει «βρίσκω δρόμους».

Η γωνιά νερού μεταφέρθηκε, όταν ο καιρός βελτιώθηκε, στην αυλή και ήταν από τις αγαπημένες των παιδιών, με απόγειο την κατασκευή, σε συνεργασία με κάποιο γονιό, ενός τοίχου νερού (water wall), ο οποίος, εκτός από τη χρήση του νερού, χρησιμοποιήθηκε και με τη χρήση και άλλων υλικών όπως των οσπρίων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τα παιδιά να κάνουν και πιο σύνθετους συλλογισμούς.

«Το νερό κυλάει, επειδή είναι ελαφρύ και υγρό. Δεν σταματάει. Όταν ρίχνεις πολύ κυλάει με δύναμη, ενώ στο τέλος μένουν οι σταγονούληδες. Δεν έχει χρώμα, δεν μπορείς να το πιάσεις. Γλιστράει. Ενώ τα φασόλια δεν κυλάνε συνέχεια, σταματάνε. Είναι πιο αργά από το νερό και σκληρά». Και όλες αυτές οι γνώσεις προήλθαν από διαπιστώσεις των ίδιων των παιδιών μέσα από το παιχνίδι που εκείνα επέλεξαν, για όση ώρα ήθελαν και με όποιο τρόπο ήθελαν. Και, έτσι, αβίαστα, συγκρίνανε, παρατηρούσαν, αντιστοιχούσαν, δοκίμαζαν.

Μία άλλη σημαντική παρατήρηση που είχαμε στις ανοιχτές τάξεις ήταν η απρόβλεπτη ησυχία που επικρατούσε. Πραγματικά δεν το περιμέναμε από 51 παιδιά ελεύθερα στο χώρο. Μια ησυχία όμως που δεν προερχόταν από κάποια επιβολή δική μας, αλλά από τον απλούστατο λόγο ότι ο καθένας έκανε αυτό που επιθυμούσε. Και καταλάβαμε ότι δεν υπήρχε λόγος να είναι κάποιος ανήσυχος, όταν κάνει αυτό που πραγματικά θέλει.

Υπήρχαν παιδιά που έπαιζαν όλη την ώρα, καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, στην ίδια γωνιά. Ακόμα και τα "δύσκολα" παιδιά μας, παιδιά που τις άλλες μέρες ένιωθες

ότι ασφυκτιούσαν στους τέσσερις τοίχους της τάξης, τώρα τα έβλεπες χαρούμενα, ήρεμα, να φυτεύουν, να μαγειρεύουν, να παίζουν με το νερό. Τίποτα δεν σου θύμιζε την παλιά εικόνα τους.

Είδαμε τη συνεργασία των παιδιών, όπως στη γωνιά με τις ανασκαφές με τα κόκαλα των δεινοσαύρων, όπου τα παιδιά με τα πινέλα τους στα χέρια σαν άλλοι "εξερευνητές", αντάλλασσαν τις πληροφορίες που ήξεραν για τους δεινόσαυρους, εξέφραζαν απορίες, μοιράζανε τις εμπειρίες τους, και, με προσήλωση που θα τη ζήλευε κάθε ενήλικας, προσπαθούσαν να αντιστοιχίσουν και να συναρμολογήσουν τα κόκαλα, έχοντας τα ίδια βάσει κοινό στόχο.

«Εγώ έχω βρει τη σπονδυλική στήλη. Εσύ ψάξε για το κεφάλι».
«Δεν είναι ζωντανοί πια τους λείπει το δέρμα γι' αυτό έχουν θαφτεί στο χώμα».

Και η μοναδική φαντασία των παιδιών ξεδιπλώθηκε μπροστά στα μάτια μας στις ανοιχτές τάξεις, όταν οι άχρηστες κούτες, που τυχαία βάλαμε στο χώρο, μεταμορφώθηκαν σε υπνοδωμάτια, σε κουζίνες, σε ψηλά κάστρα με δράκους και επικίνδυνα στοιχεία μέσα τους, τα οποία προσπαθούσαν να πολεμήσουν για να σώσουν τους φίλους τους, αλλά και εμάς τις δασκάλες. Και έβλεπες παιδιά να εκφράζουν συναισθήματα χαράς και φόβου. Και ακούσαμε τις φωνές παιδιών που δεν είχαμε ξανακούσει να μιλούν και να αυτοσχεδιάζουν και να γίνονται ζώακια, οικογένεια, άγρια θηρία και μάγοι που φτιάχνουν φίλτρα για να σώσουν τον κόσμο...

Και είδαμε τουβλάκια της τάξης και lego να μεταμορφώνονται σε φαγητά, σε πίτες, σε νόστιμες λιχουδιές που προσφέρονταν στους άλλους, επειδή εμείς δεν υποδεικνύαμε πια τη σωστή χρήση τους.

Ακόμα μάθαμε πώς μπορείς ν' αλλάξεις τη διακόσμηση της τάξης γιατί είχαμε πια στα χέρια μας εξαιρετικούς πίνακες ζωγραφικής που έκαναν τα ίδια τα παιδιά ζωγραφίζοντας, αντί με πινέλα, με αυτοκινητάκια, με μπαλάκια και άλλα καινούρια υλικά.

Και στο ερώτημα που είχαμε αν τα υλικά μιας γωνιάς μπορούν να μεταφέρονται και στον υπόλοιπο χώρο του σχολείου, μας απάντησαν τα ίδια τα παιδιά. Όταν μια παρέα αγοριών μετέφερε τα εργαλεία από τη γωνιά τους (που μέχρι τώρα τους απαγορεύαμε να το κάνουν) στο κουκλόσπιτο και είδαμε ότι προσπαθούσαν να το επιδιορθώσουν. Και τότε νιώσαμε πραγματικά ανόητες, γιατί τα παιδιά μάς θύμισαν ότι τα εργαλεία τα έχουμε για να επιδιορθώνουμε, για να μαστορεύουμε και όχι για να τα ανακατεύουμε απλά σε μια γωνιά.

Και είδαμε παιδιά σκαρφαλωμένα ψηλά, να είναι δραστήρια και να διαπιστώνουν ότι πρέπει να το κάνουν πιο ασφαλές απ' ό,τι είναι και να συνεργάζονται και να κάνουν αντιστοιχίες για να βρουν το σωστό παξιμάδι για τη βίδα που είχαν. Στην ερώτησή

μας: «τι κάνετε εκεί παιδιά;» να μας απαντούν με το σφυρί στο χέρι: «σφυράω», πλάθοντας δικές τους μοναδικές λέξεις, προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τη δράση τους.

Και είδαμε παιδιά να εξασκούν τη λογικομαθηματική τους σκέψη, μετρώντας τη ζαριά στο αυτοσχέδιο επιτραπέζιο παιχνίδι για την υγιεινή διατροφή και να υπολογίζουν και να αγωνιούν μην πέσουν σε φαγητό που θα τους πήγαινε θέσεις πίσω και να χαίρονται όταν, πετυχαίνοντας υγιεινό φαγητό, ανέβαιναν πιο ψηλά.

Μα πάνω από όλα, αντικρίζοντας αυτά τα παιδιά, βλέπαμε ένα καλύτερο μέλλον. Γιατί από ευτυχισμένους ανθρώπους, ανθρώπους που έχουν μάθει από παιδιά να σκέφτονται, να σέβονται, να κρίνουν, να συνεργάζονται, να μη νιώθουν πληγωμένα, να μην καταδικάζονται επειδή θέλουν κάτι διαφορετικό, το μέλλον φαντάζει πιο ελπιδοφόρο.

Και πέρα από τις επιθυμίες των παιδιών που ξεδιπλώνονταν μπροστά στα μάτια μας, ξεδιπλώθηκαν και τα μεγάλα τους όχι. Απέρριψαν δράσεις που για εμάς θα ήταν αδιανόητο να απορρίψουν. Όχι. Τελικά δεν ήθελαν όλα τα παιδιά να μαγειρέψουν, να φυτέψουν, να ζωγραφίσουν. Το καθένα είχε πια τη δυνατότητα να επιλέγει. Να επιλέγει αυτό, όχι κάποιος άλλος.

Από τις ανοιχτές τάξεις καταρρίφθηκε και ένα άλλο στερεότυπο: η πίστη ότι είναι πραγματικό πρόβλημα να συνυπάρχουν διαφορετικές ηλικίες, γιατί δεν βοηθάει στη μάθηση.

Και, όμως, εμείς είδαμε τα παιδιά των μικρότερων ηλικιών να παρατηρούν τα μεγαλύτερα παιδιά, να μιμούνται και να μαθαίνουν πιο γρήγορα, αλλά και τα μεγαλύτερα να γίνονται πιο προσεκτικά με τα μικρά και να νιώθουν ότι πρέπει να τα προστατεύουν και να σέβονται τις τυχόν αδυναμίες που είχαν. Δεν υπήρχαν εντάσεις, απορρίψεις. Ήταν μια μεγάλη ομάδα πια που ο καθένας είχε μια θέση σε αυτή.

Και εμείς οι παιδαγωγοί, διαφορετικοί άνθρωποι με διαφορετικές αντιλήψεις και χαρακτήρες, ήμασταν άλλοι επιφυλακτικοί και δύσπιστοι και άλλοι ενθουσιώδεις στην αρχή, αλλά όλοι με μεγάλη αγωνία το τι θα γίνει, πού θα οδηγηθούμε. Και σιγά - σιγά, νιώσαμε ότι ήμασταν καλά εκεί, συνοδοιπόροι των παιδιών. Ήρθαμε πιο κοντά τους, λες και μπορούσαμε να τ' αφουγκραστούμε. Και εκείνα άρχισαν να μας πλησιάζουν περισσότερο και να λύνονται και να θέλουν να παίξουν μαζί μας και δείχνανε να μας εμπιστεύονται περισσότερο και η σχέση να γίνεται πιο ουσιαστική και πιο ισότιμη.

Και εμείς, οι διαφορετικοί άνθρωποι, μέσα από τις κοινές διαπιστώσεις, έχοντας την αίσθηση της ικανοποίησης ότι κάτι αλλάζει, φτιάξαμε γέφυρες και ήρθαμε πιο κοντά και προσπαθήσαμε ειλικρινά να καταλάβει ο ένας τον άλλον και ακούγαμε τώρα πιο

*Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός και Εφαρμοσμένες Εκπαιδευτικές Δράσεις
στην Προσχολική Ηλικία*

καθαρά. Νιώθαμε καλά, γιατί πήραμε και εμείς λίγο από την ελευθερία των παιδιών και κάναμε και εμείς αυτό που αγαπάγαμε περισσότερο.

Έτσι, λοιπόν, οι ανοιχτές τάξεις άνοιξαν την πόρτα όχι μόνο να ξεχυθούν τα παιδιά, αλλά ένας άλλος αέρας, ένας αέρας που έκανε το σχολείο να μοιάζει ότι πηγαίνει εκδρομή, ότι έχει γιορτή.

Και θα σας αφήσουμε με τα λόγια των ίδιων των παιδιών: «Η Παρασκευή είναι η πιο ευτυχισμένη μέρα που έχω ζήσει ποτέ στη ζωή μου» είπε ο Δημήτρης ή και η μικρή Νάντια όταν ανακοινώσαμε ότι οι τάξεις άνοιξαν. «Ου και η διασκέδαση τώρα ξεκινάει!!!»